

УДК 351.74:004.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.21>

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Демчук Т.І.,*доктор філософії з галузі знань 08 «Право»,**доцент кафедри конституційного,**адміністративного та фінансового права**Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту**ORCID: 0000-0002-0955-1816*

Демчук Т.І. Інформаційно-аналітичні та організаційні методи правоохоронної діяльності.

Вказується, у контексті глобалізаційних процесів, міжнародної інтеграції та швидких трансформацій у галузі безпеки перед правоохоронними структурами постають нові виклики щодо результативності, швидкості реагування та відкритості їхньої роботи. За умов зростання злочинності, розширення діяльності організованих і міжнародних кримінальних угруповань, а також виникнення нових видів протиправних дій, особливо в цифровій сфері, актуалізується необхідність впровадження інноваційних управлінських стратегій, що ґрунтуються на комплексному використанні аналітично-інформаційних та організаційних інструментів.

У статті розглядаються сучасні інформаційно-аналітичні та організаційні методи, що застосовуються у правоохоронній діяльності України в умовах трансформації системи безпеки, впровадження європейських стандартів правопорядку та зростання рівня суспільних викликів. Інформаційно-аналітична складова діяльності правоохоронних органів визначається як комплекс взаємопов'язаних заходів зі збору, перевірки, систематизації, обробки, аналізу та збереження даних, необхідних для формування обґрунтованих управлінських рішень, своєчасного реагування на правопорушення та розробки ефективних стратегій протидії злочинності. Значну увагу приділено використанню сучасних інформаційних технологій, автоматизованих баз даних, систем штучного інтелекту, геоінформаційних ресурсів та кримінологічного аналізу як інструментів підвищення результативності діяльності поліції, прокуратури, ДБР та інших суб'єктів сектору безпеки. Організаційні методи розглядаються як комплекс управлінських рішень, що охоплюють планування, координацію, контроль та оцінку ефективності службової діяльності, забезпечують упорядкування роботи, раціональний розподіл ресурсів, розвиток міжвідомчої взаємодії та дотримання принципів законності й прозорості. Результати дослідження можуть бути використані для формування стратегічних планів, вдосконалення нормативно-правового регулювання та підвищення ефективності функціонування правоохоронних структур в умовах сучасних загроз національній безпеці.

Ключові слова: правоохоронна діяльність; інформаційно-аналітичні методи; організаційні методи; прогнозування злочинності; геоінформаційні системи; управління правоохоронними органами; планування; координація; контроль; оперативно-розшукова діяльність.

Demchuk T.I. Information-analytical and organizational methods of law enforcement activities.

It is indicated that in the context of globalization processes, international integration and rapid transformations in the field of security, law enforcement agencies are facing new challenges in terms of effectiveness, speed of response and openness of their work. In the context of increasing crime, the expansion of the activities of organized and international criminal groups, as well as the emergence of new types of illegal actions, especially in the digital sphere, the need to implement innovative management strategies based on the integrated use of analytical, information and organizational tools is becoming more urgent.

The article examines modern information-analytical and organizational methods used in the law enforcement activities of Ukraine under the conditions of security system transformation, the introduction of European standards of law and order, and the growing level of societal challenges. The information-analytical component of law enforcement activity is defined as a set of interrelated measures for collecting, verifying, systematizing, processing, analyzing, and storing data necessary for the formation of well-founded managerial decisions, timely response to offenses, and the development of effective crime prevention strategies. Considerable attention is paid to the use of modern information technologies, automated databases, artificial intelligence systems,

geoinformation resources, and criminological analysis as tools to improve the effectiveness of the police, prosecutor's office, the State Bureau of Investigation, and other entities within the security sector. Organizational methods are considered as a set of managerial decisions covering planning, coordination, control, and performance evaluation of official activities, ensuring orderly work, rational allocation of resources, development of interagency cooperation, and adherence to the principles of legality and transparency. The results of the study can be used to develop strategic plans, improve regulatory frameworks, and enhance the efficiency of law enforcement agencies in the context of modern national security threats.

Key words: law enforcement activities; information and analytical methods; organizational methods; crime forecasting; geographic information systems; law enforcement management; planning; coordination; control; operational and investigative activities.

Сучасні процеси глобалізації, інтеграції та динамічних змін у сфері безпеки висувають перед правоохоронними органами нові вимоги щодо ефективності, оперативності та прозорості їхньої діяльності. В умовах зростання рівня злочинності, поширення організованих та транснаціональних злочинних груп, а також появи нових форм правопорушень, зокрема у сфері кіберзлочинності, зростає потреба у використанні сучасних управлінських підходів, заснованих на комплексному застосуванні інформаційно-аналітичних та організаційних методів.

Тому, Указом Президента України «Про єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю» від 31.01.2006 № 80/2006 було запроваджено «створення Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів із питань боротьби зі злочинністю. Єдиний інформаційний простір правоохоронних органів включає в себе такі технічні елементи, як бази та банки даних, технології їх ведення та використання, інформаційно-телекомунікаційні системи та мережі» [7, с. 145]. Адже, інформаційно-аналітична та організаційна діяльність зазначених органів виступає основою для формування ефективних рішень у сфері правоохоронної діяльності, оскільки передбачає систематичний збір, перевірку, аналіз і використання відомостей, що відображають стан правопорядку та тенденції його змін. Розвиток цифрових технологій, впровадження автоматизованих баз даних, геоінформаційних систем, інструментів прогнозу аналітики та штучного інтелекту створюють нові можливості для оперативного виявлення правопорушень, прогнозування ризиків і запобігання кримінальним проявам.

Водночас організаційні методи, які охоплюють планування, координацію, контроль і регулювання діяльності правоохоронних органів, забезпечують впорядкування роботи, підвищення рівня міжвідомчої взаємодії, оптимізацію використання матеріальних і кадрових ресурсів.

Ефективне поєднання цих двох груп методів дозволяє створити цілісну систему управління правоохоронною діяльністю, яка відповідає сучасним викликам та сприяє підвищенню рівня безпеки громадян. Особливої актуальності набуває вивчення міжнародного досвіду та можливостей його адаптації до вітчизняних умов, що дозволяє впроваджувати передові практики і забезпечувати відповідність діяльності правоохоронних органів України міжнародним стандартам.

Постановка проблеми. Попри постійний розвиток інформаційних технологій та реформування правоохоронної системи України, ефективність застосування інформаційно-аналітичних та організаційних методів у практичній діяльності залишається обмеженою. Існує низка проблем, які знижують результативність роботи органів правопорядку та ускладнюють виконання завдань із забезпечення безпеки громадян. Серед ключових проблем можна виокремити фрагментарність та недостатню інтеграцію відомчих інформаційних ресурсів, що призводить до дублювання інформації, втрати її актуальності та затримок у передачі даних між підрозділами. Обмежена технічна сумісність програмних комплексів різних правоохоронних структур ускладнює оперативний обмін даними та використання аналітичних інструментів у режимі реального часу. Також спостерігається недостатній рівень підготовки персоналу до роботи з сучасними аналітичними системами, що зумовлює поверхневий аналіз даних та знижує якість управлінських рішень. Проблемним залишається питання організаційної взаємодії між правоохоронними органами різного рівня та підпорядкування, особливо у випадках, коли необхідна швидка координація дій на міжрегіональному чи міжнародному рівнях. Низький рівень стандартизації процедур планування, контролю та оцінки результативності призводить до відмінностей у підходах різних підрозділів, що негативно впливає на узгодженість та ефективність загальної системи.

Крім того, існують виклики, пов'язані з кіберзахистом відомчих інформаційних ресурсів, адже зростає ризик несанкціонованого доступу до баз даних і використання конфіденційної інформації у злочинних цілях. У сукупності ці фактори вимагають розробки та впровадження комплексних заходів, спрямованих на інтеграцію інформаційних систем, удосконалення підготовки кадрів, стандартизацію організаційних процедур та впровадження новітніх технологій у сфері аналітичної роботи.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі сутності, змісту та практичного застосування інформаційно-аналітичних і організаційних методів у діяльності правоохоронних органів України, визначенні їх ролі у підвищенні ефективності управління у сфері забезпечення правопорядку, виявленні проблем та розробленні пропозицій щодо вдосконалення цих методів з урахуванням сучасних викликів безпеки та міжнародного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти досліджуваної проблематики на загальнотеоретичному рівні досліджувалися рядом вітчизняних науковців, зокрема: В. Авер'янова, Б. Андрушківа, О. Бандурки, О. Бойченка, М. Водька, В. Баратюк, О. Березенський, О. Виноградов, Л. Герасименко, Г. Горбенко, С. Демидюк, О. Заєць, Ю. Кардашевський, М. Карчевський, Г. Катамадзе, М. Корнієнко, О. Користін, А. Мовчан, В. Некрасов, А. Тімошин, О. Тихонова, О. Фаріон, І. Федчак, Г. Форос, А. Ханькевич, В. Шендрик, С. Єсімова, В. Журавля, В. Захарова, Р. Калюжного, Ю. Комісарчука, В. Ліпкана, О. Логінова, Є. Лук'янчикова, М. Мартинова, А. Марущака, О. Пахомова, В. Пашка, Т. Писаревської, В. Середи, В. Хахановського, В. Шамрая, В. Шепітька, І. Шинкаренка та ін.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-аналітичні та організаційні методи правоохоронної діяльності утворюють взаємодоповнювальну систему, в якій дані трансформуються у знання, а останні – в керовану дію. Ядром цієї системи є інтелектуально-орієнтована модель діяльності правоохоронних органів, яка передбачає пріоритет аналітики у визначенні оперативних і стратегічних рішень, розподілі ресурсів та оцінюванні ризиків. Аналітичний цикл включає декілька етапів, зокрема ідентифікації проблеми, збирання та верифікації даних, їх інтеграції в єдине інформаційне середовище, багатовимірний аналіз, візуалізації результатів, формування рекомендацій і моніторингу ефективності виконання.

У практичному вимірі джерелами даних виступають відомчі реєстри, оперативно-розшукові матеріали, повідомлення громадян, відкриті дані, матеріали адміністративного нагляду, а також міжнародні канали комунікації, зокрема системи Інтерполу для швидкого обміну відомостями щодо осіб, документів і предметів, що перебувають у розшуку. Для забезпечення якості даних із зазначених систем критичною є стандартизація форматів запису, уніфікація класифікаторів подій та суб'єктів, а також процедури очищення, адже саме від точності вихідної інформації залежить валідність подальших висновків.

В умовах сьогодення результати аналітичних досліджень мають значну важливість для оцінки рівня законності, прогнозування криміногенної ситуації, пошуку осіб та засобів, які використовувалися для скоєння злочинів. Продукти аналітичної роботи все частіше застосовуються для стратегічного планування, що підвищує ефективність та оптимізує діяльність правоохоронних органів та їхнього персоналу [1].

На думку В.М. Варненка «інформаційно-аналітична діяльність є специфічним різновидом інтелектуальної, розумової діяльності людини, у ході якої внаслідок певного алгоритму послідовних дій з пошуку, накопичення, зберігання, обробки, аналізу первинної інформації утворюється нова, вторинна аналітична інформація у формі аналітичної довідки, звіту, огляду, прогнозу тощо» [2, с. 14]. Поруч із тим, С.В. Мазурик дотримується схожої думки, та визначає інформаційно-аналітичну діяльність як «вид соціальної діяльності, що полягає у роботі з інформацією з використанням сукупності логічних, математичних та інших прийомів, результатом якої є створення унікального інтелектуального інформаційного продукту, товару чи засобу» [3]. Варто погодитись із думкою В. Р. Білої, яка зазначає про «доцільність виокремлювати деякі властивості правової форми аналітичної діяльності, яка за своїм змістом є управлінським рішенням про наявність порушень чинного законодавства» [4, с. 66].

Таким чином, інформаційно-аналітична діяльність, будучи різновидом інтелектуальної роботи та формою управлінського рішення, безпосередньо інтегрується в процес інформаційного забезпечення оперативно-розшукових заходів, що є ключовим етапом у виявленні, запобіганні та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Водночас, О.М. Бандурка констатує «виявлення, запобігання і розслідування злочинів неможливі без попереднього отримання інформації про повне і всебічне висвітлення діяльності суб'єкта правопорушення, що слугує запорукою успішного припинення його протиправної поведінки. Така діяльність у правоохоронній системі являє собою процес інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності у протидії злочинності» [5, с. 281]. Є.Д. Лук'янчиков інформаційне забезпечення розглядає як «загальний метод організації тієї чи іншої діяльності та як процес, пов'язаний з отриманням (збиранням), переробкою, використанням та збереженням інформації, яка відображає реальні явища, події, факти тощо» [6, с. 111].

Враховуючи вище зазначені думки науковців, можна виокремити, що методичне ядро аналітики становлять інструменти описової статистики, часових рядів, просторового аналізу, ризик-орієнто-

ваного моделювання середовища, соціально-мережевого аналізу для виявлення ключових вузлів злочинної взаємодії, а також кримінологічні «скрипти», що реконструюють типові етапи вчинення правопорушення.

Тому, інформаційно-аналітичні методи умовно можна поділити на три види: перший, відповідає за збір та обробку інформації, зокрема використання баз даних, автоматизованих систем обліку, оперативної інформації; другий, за аналіз даних, тобто за застосування статистичних методів, кримінологічного аналізу, прогнозування тенденцій злочинності; третій, за інформаційні технології використання програмно-аналітичних комплексів (наприклад, ЄРДР, «Інтерпол»), геоінформаційних систем для картографування злочинів.

Далі, варто зупинитись на аналізі організаційних методів правоохоронної діяльності. Останні являють собою цілісну систему управлінських прийомів і способів, спрямованих на забезпечення чіткого функціонування органів правопорядку, ефективну координацію їх взаємодії та досягнення визначених завдань у сфері забезпечення правопорядку і безпеки. Їх сутність полягає в упорядкуванні службових процесів, раціональному використанні ресурсів, підтриманні дисципліни та узгодженості дій між різними структурними підрозділами, як у межах одного відомства, так і на міжвідомчому та міжнародному рівнях.

На думку, В.Б. Дзюндзюк, Р.В. Миронюк організаційними методами є: «планування, координації діяльності, вироблення рішень, інструктування, інформаційного забезпечення, організації виконання й контролю за виконанням, роботи з кадрами апарату» [8, с. 103–105].

Враховуючи наведений підхід до класифікації організаційних методів, доцільно детальніше розглянути кожен із них, починаючи з планування як базового інструменту управління правоохоронною діяльністю.

Одним із ключових напрямів організаційних методів є планування, яке включає визначення цілей, завдань, часових рамок та ресурсного забезпечення заходів у сфері протидії злочинності та підтримання громадського порядку. Воно може бути стратегічним, тактичним або оперативним, яке спрямоване на формування комплексних програм діяльності, враховуючи наявні ризики, криміногенну ситуацію та пріоритети державної політики у сфері безпеки.

Наступним, важливим компонентом, є регламентація діяльності правоохоронних органів, яка реалізується через розроблення та впровадження стандартних операційних процедур, наказів, інструкцій і положень, що встановлюють порядок виконання завдань, взаємодії підрозділів і використання ресурсів. Регламентовані процедури забезпечують єдність підходів, передбачуваність управлінських рішень і чіткість виконання службових та/або посадових обов'язків зазначеними органами.

Третім є координація дій, що є одним із базових організаційних методів, який полягає у налагодженні ефективної взаємодії між підрозділами різного рівня, а також між різними правоохоронними структурами, включаючи Національну поліцію, прокуратуру, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу та інші органи. Координаційні заходи передбачають обмін оперативною інформацією, узгодження спільних операцій, проведення спільних нарад та тренувань, що підвищує узгодженість дій та ефективність реагування на правопорушення.

Контроль і моніторинг службової діяльності забезпечують дотримання встановлених стандартів, виконання планів та своєчасне коригування дій у разі виявлення недоліків. Він реалізується через внутрішні інспекції, аудит, оцінювання результативності підрозділів та індивідуальної діяльності працівників. Моніторинг дозволяє своєчасно виявляти проблемні аспекти, попереджати зловживання та підвищувати загальний рівень службової дисципліни.

Організаційні методи включають і систему кадрового управління, що охоплює добір, порядок, ротацию та підвищення кваліфікації кадрів. Вона спрямована на формування професійного, дисциплінованого та мотивованого особового складу, здатного ефективно виконувати покладені завдання. До цього блоку належить також застосування механізмів стимулювання, заохочення та дисциплінарної відповідальності.

Окреме місце займає міжвідомча та міжнародна взаємодія, яка дозволяє інтегрувати національні правоохоронні органи у глобальну систему безпеки. Це реалізується через обмін інформацією з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол та інші, участь у спільних операціях, використання міжнародних аналітичних платформ і баз даних.

Загалом організаційні методи створюють управлінську основу для реалізації оперативно-службових та інформаційно-аналітичних заходів. Їх ефективне застосування визначає здатність правоохоронної системи адекватно реагувати на динамічні виклики безпеки, забезпечувати громадський порядок та дотримання законності.

Проте, важливо враховувати ризик похибок організаційних методів правоохоронної діяльності, адже за допомогою технічних засобів збирання та обробки інформації мають застосовуватися з оцін-

кою похибок, перевіркою на упередженість та супроводжуватися управлінськими запобіжниками, аби аналітика не підміняла правову оцінку та не створювала дискримінаційних практик. Водночас, організаційний блок методів повинен забезпечує перетворення аналітичних висновків на узгоджені управлінські рішення, зокрема: планування, координація між підрозділами і відомствами, регламентація процесів, контроль і зворотний зв'язок.

Орієнтиром для цього є підходи доказово-орієнтованої поліції, що вимагають підкріплювати практики емпіричними даними та оцінювати їх вплив на безпеку, довіру громади й права людини.

Загалом, ефективне застосування організаційних методів у поєднанні з інформаційно-аналітичними інструментами дозволяє правоохоронним органам забезпечувати високу результативність роботи, гнучко реагувати на зміни оперативної обстановки та впроваджувати найкращі практики управління у сфері безпеки.

Висновки. Інформаційно-аналітичні та організаційні методи становлять взаємопов'язану систему, яка забезпечує комплексний підхід до управління правоохоронною діяльністю. Зокрема, інформаційно-аналітичні методи виступають інструментом отримання, опрацювання та інтерпретації даних, необхідних для прийняття ефективних управлінських рішень, своєчасного реагування на криміногенні загрози та формування прогнозів розвитку ситуації у сфері безпеки. Їх застосування сприяє підвищенню рівня обґрунтованості оперативних і стратегічних дій, а також оптимізації використання наявних ресурсів.

Організаційні методи, у свою чергу, створюють управлінське підґрунтя для реалізації інформаційно-аналітичних процесів, забезпечуючи належний рівень планування, координації, контролю та кадрового забезпечення. Їх ефективність безпосередньо залежить від якості внутрішньої регламентації, чіткості взаємодії між підрозділами та рівня професійної підготовки особового складу.

Синергія інформаційно-аналітичних і організаційних методів дає змогу сформувати адаптивну, гнучку та результативну модель правоохоронної діяльності, здатну оперативно реагувати на зміни криміногенної ситуації, впроваджувати сучасні технології та інтегрувати найкращі практики міжнародного досвіду. Такий підхід сприяє не лише підвищенню ефективності протидії злочинності, але й зміцненню довіри суспільства до правоохоронних органів та утвердженню принципів верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Биков І.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності слідчих та оперативних підрозділів у боротьбі з економічними злочинами. *Право і суспільство*. № 1. 2024. Т. 2. С. 392–396. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/part_2/61.pdf.
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ, Університет «Україна», 2014. 417 с. URL: <https://kjourn.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/54/2018/04/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>.
3. Мазурик С. Інформаційно-аналітична діяльність органів прокуратури. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 5, Т. 2. С. 56–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_5%282%29__15.
4. Біла В.Р. Форми аналітичної діяльності правоохоронних органів. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2. С. 61–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2018_1-2_15.
5. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: підручник Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
6. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. К.: Над. акад. внутр. справ України, 2005. 320 с.
7. Петровський О. Проблемні питання формування єдиного інформаційного простору правоохоронних органів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 145–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_8_31.
8. Дзюндзюк В.Б., Мельтюхова Н.М., Фоміцька Н.В. та ін. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Корженка, Н.М. Мельтюхової. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. 306 с.